

Ik Zie, Ik Zie Wat Jij Niet Ziet: Onderliggende Neurale en Gedragmatige Sociaal-Cognitieve Processen van (Langdurig) Slachtofferschap

Sanne Kellij¹

¹*Department of Human Behaviour & Training, Netherlands Organization for Applied Scientific Research (TNO), Soesterberg, The Netherlands*

Samenvatting In dit proefschrift werden sociaal-cognitieve aspecten onderzocht die kunnen bijdragen aan het voortduren van chronisch peestslachtofferschap. Gepest worden heeft langdurige gevolgen, zoals meer mentale klachten, lagere schoolprestaties en zwakkere sociale vaardigheden, welke nog heviger zijn voor langdurige slachtoffers. Eerder onderzoek liet zien dat slachtoffers situaties over het algemeen negatiever interpreteren, zich sneller afgewezen voelen en vaker denken dat anderen iets gemeen bedoelden. Daarnaast hebben slachtoffers een minder positief beeld van leeftijdsgenoten. Wel bleken er weinig longitudinale studies en studies naar aandacht voor sociale informatie te bestaan. Daarom werd aandacht voor andermans emoties onderzocht. Er werd geen verband gevonden tussen slachtofferschap en aandacht voor emoties van leeftijdsgenoten, noch voor een verschillende verwerking door de hersenen. Vervolgens werd het verband over tijd tussen gevoeligheid voor afwijzing en slachtofferschap onderzocht. Naarmate iemand vaker slachtoffer was, was diegene ook gevoeliger voor afwijzing. Echter, er werd geen verband over tijd gevonden. Een verandering in slachtofferervaringen leidde niet tot een verandering in gevoeligheid voor afwijzing, noch andersom. Als laatste werd buitensluiting onderzocht. Bij iedereen verslechterde het humeur na buitensluiting, maar langdurig heviger gepeste kinderen neigden meer naar het straffen van buitensluiters. Ook was een hersengebied, de insula/IFG, van gepeste kinderen actiever. Dit duidde erop dat buitensluiting een negatievere ervaring was voor slachtoffers, die ook meer moeite kostte om mee om te gaan. Uit deze dissertatie bleek dat (langdurige) slachtoffers over het algemeen een negatievere stijl hebben voor het verwerken van sociale informatie, vooral bij het interpreteren van en het reageren op sociale situaties.

Trefwoorden slachtofferschap van pesten, sociale cognitie, hersenen, aandacht, interpretatie

1 Doelen

Het hoofddoel van dit proefschrift was om factoren te onderzoeken die gepeste kinderen weerbaarder kunnen maken. De onderzoeksvraag was: Hoe verwerken (langdurig)

Artikelgeschiedenis

Ontvangen: 30 mei 2023

Geaccepteerd: 20 september 2023

Online: 25 oktober 2023

Contactpersoon

Sanne Kellij, sanne.kellij@tno.nl

Copyright

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0. This allows for unrestricted use, as long as the author(s) and source are credited.

Financiering Onderzoek

Dit onderzoek werd mogelijk gemaakt door de NWA Startimpuls 400.17.602 van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Belangen

De auteur heeft geen belangen te vermelden.

gepeste kinderen sociale informatie en ligt hieraan een andere neurale verwerking ten grondslag? Dit werd onderzocht door middel van een literatuuroverzicht over slachtofferschap en sociale informatieverwerking (siv) om daarna de gaten in de bestaande literatuur te onderzoeken: de aandacht-siv-fase en de invloed van slachtofferschapduur. De siv-theorie werd gebruikt als theoretisch kader: een individu moet sociale informatie eerst opmerken (codering) en dan alle sociale informatie gezamenlijk duiden (interpretatie), om vervolgens te kunnen reageren (gedrag). Tijdens al deze fasen zijn de individuele ervaringen en kennis (database) van invloed en worden deze met elke ervaring geüpdatet.

2 Subdoel 1: Literatuuroverzicht

2.1 Codering

De eerste siv-fase, codering, omvat registratie van sociale signalen en dus de aandacht en juiste classificatie. Uit de systematische review (zie Kellij et al., 2022) bleek dat weinig onderzoek bestond naar aandacht. De paar bestaande onderzoeken vonden onder meer dat slachtoffers in het dagelijks leven vaker peestsituaties bij anderen opmerkten (Jenkins & Nickerson, 2017), maar eenzelfde mate van aandacht voor andermans emoties rapporteerden als niet-gepeste kinderen (Hussein, 2013).

Meer onderzoek bestond over classificatie, het categoriseren van het signaal (wat is het). Slachtoffers bleken niet te verschillen van niet-gepeste kinderen in emotieherkenning (bv., Laurent et al., 2018). Wel leken ze teamgenoten (in tegenstelling tot tegenstanders) beter te herinneren en te herkennen (Telzer et al., 2020), maar onderschatten hoe aardig zij zelf gevonden werden door leeftijdsgenoten (Garandea & Lansu, 2019) en hoe vaak ze een bal kregen in een balspel (Lansu et al., 2017).

2.2 Interpretatie

De tweede siv-fase, interpretatie, omvat het betekenis geven aan alle sociale informatie tezamen. Er bestond al veel onderzoek. Slachtoffers bleken meer negatieve gedachten te hebben over leeftijdsgenoten dan niet-gepeste kinderen (bv., Elsaesser et al., 2013). Ook de rol van leeftijdsgenoten maakte uit; vrienden en kinderen die niet betrokken waren bij pesten werden positiever beoordeeld, bijvoorbeeld socialer (van Noorden et al., 2014, 2016).

Daarnaast bleek uit eerder onderzoek dat slachtoffers sociale situaties anders interpreteren dan niet-slachtoffers. Slachtoffers dachten vaker dat de 'dader' in scenario's gemene bedoelingen had (bv., Camodeca & Goossens, 2005), verwachtten vaker gevaar (bv., Balan et al., 2018) en waren gevoeliger voor afwijzing (bv., Zimmer-Gembeck et al., 2013).

Ondanks dat slachtoffers negatievere beelden of verwachtingen van anderen en sociale situaties bleken te hebben, leken ze niet te verschillen in empathische vaardigheden (bv., Berg & Aber, 2015). Al moet opgemerkt worden dat deze onderzoeken voornamelijk zelfrapportage gebruikten en nauwelijks onderzochten hoe vaak deze vaardigheid daadwerkelijk werd toegepast.

3 Subdoel 2: Gaten in de literatuur

Uit het literatuuronderzoek bleek dat weinig longitudinaal onderzoek bestond en de aandacht nauwelijks was onderzocht. Deze hiaten in de literatuur werden in dit proefschrift verder uitgediept.

3.1 Codering

Aandacht voor andermans emoties werd in dit proefschrift onderzocht met een dot-probe taak en een bekijk-emoties-taak in de MRI-scanner. In de dot-probe taak verschenen twee gezichten (met een neutrale en een emotionele uitdrukking), waarna achter een van deze gezichten een doelwit verscheen waarop gereageerd moest worden (Bradely et al., 1998). Bij de MRI-taak verscheen telkens een gezicht met emotionele uitdrukking en moest het geslacht van het gezicht beoordeeld worden (van Harmelen et al., 2013). In deze studie (Kellij et al., 2023b) werd geen bewijs gevonden dat slachtofferschap (langdurig of recent) samenhang met een andere verwerking van andermans emoties. Niet in de hersenen, maar ook niet in automatische aandacht. In een andere studie (Kellij et al., 2023c) werd gevonden dat langdurig slachtofferschap (gedurende twee jaren), en niet recent slachtofferschap (gedurende een paar maanden), samenhang met het gevoel betrokken te worden in een balspel. Langdurige slachtoffers hadden minder het gevoel betrokken te worden in het online balspel dan de andere kinderen, terwijl ze even vaak de bal kregen.

3.2 Interpretatie

Gevoeligheid voor afwijzing werd longitudinaal onderzocht in het proefschrift met verhaaltjes van mogelijke afwijzing. De deelnemers moesten zich voorstellen dat dit hen overkwam, bijvoorbeeld of ze gekozen zouden worden door klasgenoten voor een groepsopdracht. Er was een positieve samenhang tussen slachtofferschap en gevoeligheid voor afwijzing. Desondanks resulteerde een verandering in slachtofferschap niet in een verandering in gevoeligheid voor afwijzing, noch andersom (Kellij et al., 2023a).

De gevoeligheid voor afwijzing bij slachtoffers werd ook gevonden in een andere studie van dit proefschrift (Kellij et al., 2023c): alleen langdurig (niet recent) slachtofferschap hing samen met een gevoel van niet betrokken worden door anderen in een

online balspel. Naarmate de slachtofferschap-ervaringen toenamen, werd buitensluiting in het balspel ook anders verwerkt in de hersenen. Een hersengebied belangrijk voor cognitieve controle, (de linker) insula/IFG (Puiu et al., 2020; Tops & Boksem, 2011), was actiever tijdens buitensluiting in het balspel bij kinderen met meer slachtofferervaringen (zowel langdurige als recente). Het kostte langdurige en recente slachtoffers mogelijk meer moeite om met deze ervaringen om te gaan.

3.3 Gedrag

De laatste siv-fases omvatten gedrag: het stellen van doelen, bedenken van reacties, kiezen van een reactie en de reactie daadwerkelijk uitvoeren. In het proefschrift werden reacties op buitensluiting onderzocht (Kellij et al., 2023c). Langdurig slachtofferschap hing samen met een minder positief humeur in het algemeen. Toch leidde buitensluiting in een balspel voor gepeste kinderen tot eenzelfde afname van humeur als bij niet-gepeste kinderen. Langdurige, en niet recente, slachtoffers wilden buitensluiters wel vaker straffen.

4 Algemene Conclusie

Het hoofddoel van dit onderzoek was om factoren te onderzoeken die gepeste kinderen weerbaarder kunnen maken. Kinderen die gepest worden hebben het lastig, en helemaal als ze langdurig gepest worden. (Langdurige) slachtoffers bleken sociale situaties vaker negatief te interpreteren en meer geneigd te zijn om anderen te straffen bij afwijzing. Ook leek het omgaan met afwijzing meer moeite te kosten voor (langdurige) slachtoffers. In andere woorden: een meer preventieve siv-stijl. Onbekend is nog of deze stijl al aanwezig is voor het pesten begint, of veroorzaakt wordt door het pesten. Vooral de interpretatie van en de reacties op situaties bieden mogelijkheden om siv op te nemen in anti-pestprogramma's.

Het is belangrijk dat leeftijdsgenoten, docenten, en ouders rekening houden met de negatievere interpretaties en verwachtingen van slachtoffers. De gevoelens van slachtoffers dienen serieus genomen te worden, want dit is hoe zij het ervaren. Ontkenning gaat hun welzijn niet helpen. Buitensluiting lijkt moeilijker voor langdurige slachtoffers om mee om te gaan. Daarom is het van belang begripvol te zijn als slachtoffers negatief reageren. Verder is het belangrijk om slachtoffers te helpen meer positieve ervaringen te krijgen. Een langdurige toename in positieve ervaringen kan leiden tot positievere interpretaties en verwachtingen, wat kan doorwerken in een toename van het welzijn van slachtoffers.

Link volledig proefschrift: <https://doi.org/10.33612/diss.652239892>

Literatuur

- Balan, R., Dobrea, A., & Balazsi, R. (2018). Indirect effects of parental and peer attachment on bullying and victimization among adolescents: The role of negative automatic thoughts. *Aggressive Behavior, 44*(6), 561–570. <https://doi.org/10.1002/ab.21775>
- Berg, J.K., & Aber, L.J. (2015). A multilevel view of predictors of children's perceptions of school interpersonal climate. *Journal of Educational Psychology, 107*(4), 1150–1170. <https://doi.org/10.1037/edu0000027>
- Bradley, B.P., Mogg, K., Falla, S.J., & Hamilton, L.R. (1998). Attentional bias for threatening facial expressions in anxiety: Manipulation of stimulus duration. *Cognition and Emotion, 12*, 737–753. <https://doi.org/10.1080/026999398379411>
- Camodeca, M., & Goossens, F.A. (2005). Aggression, social cognitions, anger and sadness in bullies and victims. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 46*(2), 186–197. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00347.x>
- Elsaesser, C., Gorman-Smith, D., & Henry, D. (2013). The role of the school environment in relational aggression and victimization. *Journal of Youth and Adolescence, 42*(2), 235–249. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9839-7>
- Garandeau, C.F., & Lansu, T.A.M. (2019). Why does decreased likeability not deter adolescent bullying perpetrators? *Aggressive Behavior, 45*(3), 348–359. <https://doi.org/10.1002/ab.21824>
- Hong, J.S., Ryou, B., Wei, H.S., Allen-Meares, P., & Espelage, D.L. (2019). Identifying protective factors that potentially buffer the association between peer victimization and weapon-carrying behavior among US adolescents. *School Psychology International, 40*(4), 381–402. <https://doi.org/10.1177/0143034319843964>
- Hussein, M.H. (2013). The social and emotional skills of bullies, victims, and bully-victims of Egyptian primary school children. *International Journal of Psychology, 48*(5), 910–921. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.702908>
- Jenkins, L.N., & Nickerson, A.B. (2017). Bullying participant roles and gender as predictors of bystander intervention. *Aggressive Behavior, 43*(3), 281–290. <https://doi.org/10.1002/ab.21688>
- Kellij, S., Lodder, G.M.A., Giletta, M., Zimmer-Gembeck, M.J., Güroğlu, B., & Veenstra, R. (2023a). Are there negative cycles of peer victimization and rejection sensitivity? Testing ri-CLPMs in two longitudinal samples of young adolescents. *Development and Psychopathology, 35*. <https://doi.org/10.1017/S0954579423000123>
- Kellij, S., Lodder, G.M.A., Veenstra, R., & Güroğlu, B. (2023b). Angry or neutral, it doesn't matter to me: Implicit processing of facial emotions is not related to peer victimization experiences. In S. Kellij (Ed.), *I see, I see what you don't see: neural and behavioral social-cognitive processes underlying (persistent) victimization* (pp. 95–125). [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.652239892>
- Kellij, S., Veenstra, R., & Güroğlu, B. (2023c). Here comes revenge: Peer victimization relates to neural and behavioral responses to social exclusion. In S. Kellij (Ed.), *I see, I see what you don't see: neural and behavioral social-cognitive processes underlying (persistent) victimization*

- (pp. 167–199). [Thesis fully internal (DfV), University of Groningen]. University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.652239892>
- Kellij, S., Lodder, G., van den Bedem, N., Güroğlu, B., & Veenstra, R. (2022). The social cognitions of victims of bullying: A systematic review. *Adolescent Research Review*, 7, 287–334. <https://doi.org/10.1007/s40894-022-00183-8>
- Lansu, T.A.M., van Noorden, T.H.J., & Deutz, M.H.F. (2017). How children's victimization relates to distorted versus sensitive social cognition: Perception, mood, and need fulfillment in response to cyberball inclusion and exclusion. *Journal of Experimental Child Psychology*, 154, 131–145. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2016.10.012>
- Laurent, G., Hecht, H.K., Ensink, K., & Borelli, J.L. (2018). Emotional understanding, aggression, and social functioning among preschoolers. *American Journal of Orthopsychiatry*, 90(1), 9–21. <https://doi.org/10.1037/ort0000377>
- Puiu, A.A., Wudarczyk, O., Kohls, G., Bzdok, D., Herpertz-Dahlmann, B., & Konrad, K. (2020). Meta-analytic evidence for a joint neural mechanism underlying response inhibition and state anger. *Human Brain Mapping*, 41(11), 3147–3160. <https://doi.org/10.1002/hbm.25004>
- Telzer, E.H., Fowler, C.H., Davis, M.M., & Rudolph, K.D. (2020). Hungry for inclusion: Exposure to peer victimization and heightened social monitoring in adolescent girls. *Development and Psychopathology*, 32(4), 1495–1508. <https://doi.org/10.1017/S0954579419001433>
- Tops, M., & Boksem, M.A.S. (2011). A potential role of the inferior frontal gyrus and anterior insula in cognitive control, brain rhythms, and event-related potentials. *Frontiers in Psychology*, 2(330). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00330>
- van Harmelen, A.L., van Tol, M.J., Demenescu, L.R., van der Wee, N.J.A., Veltman, D.J., Aleman, A., van Buchem, M.A., Spinhoven, P., Penninx, B.W.J.H., & Elzinga, B.M. (2013). Enhanced amygdala reactivity to emotional faces in adults reporting childhood emotional maltreatment. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 8(4), 362–369. <https://doi.org/10.1093/scan/nss007>
- van Noorden, T.H.J., Haselager, G.J.T., Cillessen, A.H.N., & Bukowski, W.M. (2014). Dehumanization in children: The link with moral disengagement in bullying and victimization. *Aggressive Behavior*, 40(4), 320–328. <https://doi.org/10.1002/ab.21522>
- van Noorden, T.H.J., Haselager, G.J.T., Lansu, T.A.M., Cillessen, A.H.N., & Bukowski, W.M. (2016). Attribution of human characteristics and bullying involvement in childhood: Distinguishing between targets. *Aggressive Behavior*, 42(4), 394–403. <https://doi.org/10.1002/ab.21634>
- Zimmer-Gembeck, M.J., Nesdale, D., McGregor, L., Mastro, S., Goodwin, B., & Downey, G. (2013). Comparing reports of peer rejection: Associations with rejection sensitivity, victimization, aggression, and friendship. *Journal of Adolescence*, 36(6), 1237–1246. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.10.002>